

Forfatter: Ewald, Johannes

Titel: Udrag fra Herr Panthakaks Historie (DK)

Citation: Ewald, Johannes: "Herr Panthakaks Historie og Meeninger", i Ewald, Johannes: *Herr Panthakaks Historie og Meeninger*, udg. af Johnny Kondrup , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, i samarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1988, s. 26. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-ewald01dkval-shoot-idm140540297788544/facsimile.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Herr Panthakaks Historie og Meeninger

det andet -- og følgelig da de altid vilde vælge det Gode; altid i dets Sted valgte det Onde -- altid det skadelige og falske i Stedet for det nyttige og sande. -- Q.E.D. Men i denne sin Troes Natur fandt Herr Misocosmus undertiden imod sin Villie, en tilstrækkelig Aarsag til at troe, at hans høyere Sjæle-Kræfter, mueligt -- han kunde kun sielden overtale sig til, at sige rimeligt valgte det falske i Stedet for det sande, just naar de dømte, at Menniskene altid forbyttede de rette Bestemmelser etc. Vid. supra.

Men Gud forstaaer os, sagde Fader Pansa. --

Vi vil sige saa meget, at naar Herr Misocosmus undertiden i heele Timer paa sin Hjernes og sin Lunges Bekostning havde a priori og posteriori beviist, at alle Menniskets Begreb, Sætninger, Bestemmelser, Domme, Slutninger ikke var en Pibe Tobak værd; saa faldt det ham undertiden ind, at han var et Menneske -- Naar han paastod at alle Mennisker dømte urigtig, var det ikke da en himmelraabende Egenkjerlighed, at undtage sig selv? -- Og kunde han feyle, saavelsom alle andre, hvorfor ikke da just i den Grund-Sætning, hvorpaa hans heele System beroede, den om Forstandens Fordærvelse, og det deraf flydende onde. Denne Indvending skal engang have forbitret ham saa meget, at han i Overillelse raabte: Alle Mennisker er Narre; og de ere Narre med, som troe at de ere Narre. --

Saa meget er vist, at dersom han ikke havde havt, al den Egenkjerlighed, al den Halstarrighed, som en Philosoph, og en Skole-Mand kan have i at forsvare sine Grund-Sætninger; dersom han ikke havde forsvaret denne saa tit, at han tilsidst virkelig troede, at være overbevist derom; og, maaskee, dersom ikke Vanen, den Natur, som vi give os selv, kom ligesaatit tilbage, som den blev jaget ud; saa kunde man have havt det beste Haab om, at nogle gode Venners Omgang, der havde været listige nok, til bestandig at give ham ret, skulde med Tiden have bragt ham til at tvivle om sin Meenings Rigtighed; og saaledes gjort et Menneske, eller i det mindste en fuldkommen uefterrettelig og uskadelig Nar af Herr Misocosmus. -- Men Ulykken var, at de saalænge havde gjort ham fastere og fastere i sin Sag ved Mod-Sigelser, til han endelig var blevet reent uforbederlig, reent forhærdet. De betænkte ikke, at den der havde saa slette Tanker om den menneskelige Forstand, som Herr Misocosmus; om og den Tilstaelse kunde aftringes ham ved Grunde, at et Menneske engang imellem kunde dømme rigtigt; nødvendig kun vilde tilstaae det om

det mindste Antal, og følgelig i denne Disput, kun om sig selv, blot af den Aarsag, at han var ene imod saa mange, om det og ikke ellers var saa naturligt. –

Madame Misocosmus var den første, der mærkede, at Medhold var alnødvendig over hendes Mand – det eneste og sikkerste Midde, til at forandre hans Tanker efter Behag – den ene undtaget, der var blevet ham til Valsprog, hvilken, som sagt, havde slaet altfor dybe Rødder. Hun, og siden flere lærte, at naar han af alle Kræfter satte sig imod ethvert Ønske, som de lod sig forstaae med, det da langt fra ikke skeede af Had, men fordi han troede: at de, som Mennesker, altid dømte urigtigt, om deres sande Beste, og selv om deres Fornøyer; følgelig, at det, som stred meest imod deres Ønsker, maatte være dem tjenligst og fornøye dem meest. – Da de først vidste saameget, var det ikke at tvivle paa, at jo den gode Herr Conrector maatte blive en Machine i deres Haand, som de kunde gjøre med, hvad de vilde; og selv en Spille-Bolt for sine unge og lystige Bekjendtere – Den ærgerrige Krønike af H** vil endog fortælle, at en Primaner fik ham til at staae en heel Time paa Hovedet, ved at bevise i en vitløffig Declamation, hvor rimeligt, hvor fornøftigt det var handlet af Menneskene, at de alle vare blevne enige om at staae paa Beenene. –

Imidlertid maae man, for at være billige, dog tilstaae, at i Fald Herr Misocosmus ikke havde saa aldeles Ret i at domme alle Mennesker fra Forstanden, han dog havde havt saa mange Anledninger til denne Fordom, at de nogenledes kunde undskylde den. – Foruden vrantne Forældre, pedantiske Præceptorer, Alen tykke Commentatores, en stor Grad af Egenkjerlighed, og et af Naturen hypochondrisk Blod, som tredive Aars Skole-Tjeneste ikke havde fortyndet; havde næsten alle de, som han var og burde være meest tilbøylig at tiltroe nogen Forstand, behandlet ham paa en Maade, der neppe rimede sig med fem Sandser – Et rigt Fruentimmer, som Forstanden ret syntes, at skinne ud af Øynene, hvilket han endnu som Baccalaureus friede til i den zürligste Chrie af Verden, havde givet ham Kurven – Den veivise Borgemester i H** paastod Rang og Sæde over ham; Academiet havde i tredive Aar glemt at kalde ham til Professor – Journalisterne havde forsømt at recensere hans lærde Dissertation de eruditis H**anis, og da han i en god Meening havde sendt dem den, til et unægteligt Beviis paa deres Dummhed gjort Fidibuser deraf, eller i det mindste foregivet, at have gjort dem – Ikke at regne utallige flere li-